

HAUTZINGER ZOLTÁN

A bűnügyi rendészet mibenléte és történeti fejlődése

The Essence and the Historical Development of the Law Enforcement

Abstract: In the early phase of the development of law enforcement, the following views emerged: crimes, and the attitudes, endangering the society and the devices and methods related to the reconnaissance and the establishing of evidence can all be clustered within the functions of law enforcement. However, as long as these views were expressed solely by those interested in law enforcement, the experts of criminal science (criminology and criminalistics) have not associated prosecution and criminal justice to the law enforcement until the end of the twentieth century. This all happened despite the fact that the law enforcement science and the criminal sciences have several points of convergence. This study attempts to refer to these common points, and it also presents how prosecution and criminal law enforcement appeared in law enforcement science.

Keywords: law enforcement, criminal law enforcement, criminal sciences, criminology, criminalistics

Összefoglaló: A rendészettudomány fejlődésének már korai szakaszában kialakultak olyan nézetek, hogy a rendészet funkciói körébe sorolhatók a bűncselekmények, mint társadalomra veszélyes magatartások felderítéséhez és bizonyításához kapcsolódó hatósági eszközök és módszerek. Amíg azonban ezek a gondolatok csak a rendészet iránt érdeklődők által fogalmazódtak meg, a bűnügyi tudományok (kriminológia, kriminalisztika) művelői a bűnüldözést és a büntető igazságszolgáltatást egészen a XX. század végéig nem kapcsolták össze a rendészettel. Történt ez annak ellenére, hogy a rendészettudománynak és a bűnügyi tudományoknak számos közös pontja van. E tanulmány e kapcsolódások említése mellett arra tesz kísérletet, hogy bemutassa, hogyan jelent meg a bűnüldözés a rendészettudományban úgy is, mint a bűnügyi rendészet.

Kulcsszavak: rendészet, bűnügyi rendészet, bűnügyi tudományok, kriminológia, kriminalisztika

1. Bevezetés

A rendészettudomány, több mint egy évszázados fejlődése során, számos tudományágra vagy tudományterületre is hatással volt. A rendészetet meghatározó tevékenységekhez és funkciókhoz kötődően ilyen úgynevezett határtudományként kell gondolni a bűnügyi tudományokra, illetve a büntetőjog-tudományra, különösen annak

ismeretében is, hogy a rendészeti működés megannyi módon kapcsolódik a bűnözéshez és a bűnüldözéshez. Példának okáért elég csak a bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható rendészeti intézkedésekre vagy kényszerítő eszközökre utalni, de ugyanígy jöhetnek számításba a büntetőeljárás során fogatosítható nyomozati cselekmények vagy személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések.

A rendészettudomány és a bűnügyi tudományok kapcsolatának történeti eredménye a bűnügyi rendészet fogalma, amelynek konkrét meghatározása – a rendészet fogalmához hasonlóan – folyamatos tudományos vita tárgya. E körülmény viszont nem jelenti azt, hogy a rendészet evolúciós fejlődése során bizonyos kutatók ne érintették volna e definíció kérdéskörét, illetve ne kísérelték volna meg a rendészet mibenlétét megtalálni a bűnügyi és a büntetőjog-tudomány halmazán belül.

E tanulmány arra tesz kísérletet, hogy megvizsgálja, milyen módon értelmezhető a rendészettörténet és a bűnügyi tudományok fejlődésén belül a bűnügyi rendészet, illetve e napjainkban is körülhatárolható fogalomnak a mibenléte milyen módon fogalmazható meg.

2. A bűnügyi rendészet előfordulása a magyar rendészettörténeten belül

A magyar rendészettudomány fejlődésének hőskorában, Karvasy Ágoston megfogalmazásában a „közrendészeti tudomány (Polizeywisnschaft) azon elveknek foglalatlja, melyeknek alkalmazása által az államban a fenyegetődő veszélyek és háborítások közvetlenül elháríttatnak, azoknak káros következtetései megszüntetnek vagy enyhíttetnek, és az emberek finomabb szükségletei, melyeket a magasabb műveltség kíván, kielégíttetnek. A veszélyek és háborítások, melyeknek elhárítása a közrendészeti tudomány tárgyát képezi, származhatnak vagy az emberek gonosz akaratából, vagy azoknak vigyázatlanságából, vagy a természeti elemektől, azaz az emberi akarattól független eseményektől.”¹

E korabeli idézetből is kitűnik, hogy a rendészet kiterjed minden olyan cselekményre vagy állapotra, amelyek az emberek gonosz akaratából, másképp fogalmazva bűnös szándékából eredően történtek meg. Mindazonáltal Karvassy a rendészetnek, pontosabban a közrendészeti tudománynak a típusait nem különböztette meg, így csak e fenti fogalomból lehet következtetni arra, hogy a szerző szerint a közrendészeti tudományok bűnesetekre is kínáltak gyakorlati megoldásokat.

Időrendben következő a közrendészet újabb definiálását Kautz Gusztávnak köszönhetjük, aki Lorenz von Stein bécsi professzor tanainak a „hazai viszonyainkra és törvényhozásunkra való utalásokkal”² feldolgozása révén vállalkozott arra, hogy bemutassa immár a rendészet ágazataiként a biztonsági rendészetet, a magánrendészetet

1 KARVASY Ágoston: *A közrendészeti tudomány*, Emich Gusztáv, Pest, 1862, 1.

2 KAUTZ Gusztáv: *Az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai folytonos tekintettel Stein Lőrinc bécsi egyetemi tanár után s hazai viszonyainkra és törvényhozásunkra való utalásokkal*, Ráth Mór, Pest, 1871.

és az igazgatási rendészetet. A rendészet korabeli meghatározásához meglehetősen bő, a magyar szakirodalom tekintetében addig még nem tapasztalt tudományos eszmefuttatást kapunk. Ennek egy olvasata, hogy „a rendészetnek azon veszélyek elhárításával kell foglalkoznia, melyek a biztonságot fenyegetik. Tárgyát tehát nem egy, már megtörtént tény képezi, mely az igazságszolgáltatás körébe tartozik, és a melynek üldözésénél a rendőrség szolgálatokat tehet, de azt egészen magára nem veheti; hanem e tárgy mindig lehetséges és valószínű esemény.”³ E rendészeti felfogás mögött az sejthető, hogy a rendészetnek nem tárgya a közösség érdekében múltban bekövetkezett sérelem orvoslása, hanem csak az ilyen magatartások vagy állapot megelőzése. E sérelmekkel szembeni hatósági fellépés ugyanis inkább az ún. kényszerjog területére tartozik, ellenben a „tulajdonképpeni rendészet csak ott veszi kezdetét, hol a beligazgatás azon feladata, hogy az összeséget veszélyeitől megóvja, mint önálló működés, tulajdon szervezet- és joggal lép fel”.⁴ A Kautz által említett kényszerjog a rendészet arculatát manapság is jól behatárolja. Ahogy Stein fogalmaz: a rendészet szervezett küzdelem a veszély ellen.⁵ A XIX. század második felében mindazonáltal a hatósági intézkedések joga még nagyobb teret kapott a rendészettudományon belül, ennél fogva az igazságszolgáltatást érintő tudományos kérdések vizsgálata is itt kapott helyet. Ennek oka lehet, hogy még csak kibontakozóban volt a kriminalisztika mint bűnügyi tudomány, amely szintén a múltban bekövetkezett jogsértések elméleti és gyakorlati tudnivalóit rendszerezhetette, így e körülmények összességükben segédkezhetek a bűnügyi rendészet korabeli, önálló fogalomkénti artikulálásához.

A kényszerjog és a rendészet közeledése olvasható Pichler munkájában, aki egyértelműen a rendőrség feladataként határozza meg „mindazon intézményeket megvalósítani és azon intézkedéseket megtenni, melyek által a büntettek és vétségek eleje vétethetik”.⁶ Ez viszont kevésbé a bűnüldözésről és a bűnügyi tudományokról, sokkal inkább a bűnös magatartások megelőzéséről szól. Ennek tükrében pedig Pichler Nándor gondolata nem választható el a klasszikus bűnügyi tudományoktól.

A rendészet – Stein-Kautzhoz képesti – meghatározásának látszólagosan szűkebb értelmezésével találkozhatunk Petrovics László munkájában. Itt azt olvashatjuk, hogy a „rendőri hatalmat, valamint annak tárgyait és gyakorlatát meghatározó jogszabályok összessége közrendészetnek, a közrendészet rendszeres előadása pedig közrendészeti tudománynak neveztetik”.⁷ Petrovics lényegében már a XIX. század végén azt bizonyítja, hogy a közrendészeti hatóságok kizárólagos funkciója a közrend és a biztonság fenntartása, ennek keretében pedig a „rendőrség célja nincs korlátozva arra, hogy csupán az emberek vigyázatlanságából vagy rossz akaratából származó cselekmények legyőzésére irányuljon, hanem kiterjed a természeti erők (p. o. árvíz, tűzvész, zivatar stb.) által előidéztet vagy előidézhető rendellenességek elhárítására is”.⁸ Ugyan Petrovics mondataiban *expressis verbis* nem találkozunk a közrend és a biztonság tételes meghatározásával, de egyes

3 Uo., 107.

4 Uo., 107.

5 Ld. LIPPAI Zsolt, SALLAI János: *Helyet kér a rendészettudomány*, Belügyi Szemle, 2022/9, 1839.

6 PICHLER Nándor: *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről*, Fanda és Frohna, Budapest, 1876, 5.

7 PETROVICS László: *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat*, Pannónia, Budapest, 1884, 7.

8 Uo., 13.

megállapításokból sejthető, hogy a szerző mire gondolt egyik vagy másik kifejezés alatt. Egyfelől álláspontja szerint a közrend tágabb értelemmel bír, mint a biztonság, sőt elnyeli vagy kifejezi azt, másfelől azonban a közrend kizárólagos részének tekint olyan felügyeletet, mint az utcák tisztántartása, az állatkínzás meggátlása vagy a közterkölcöket sértő magaviseletek eltiltása. Ezek pedig már a XX. századhoz is közeledve bűnüldözési eszközök útján voltak megvalósíthatók.

A közbiztonság mint a rendészet egyik típusa jelenik meg Csiky Kálmán közigazgatási tankönyvében. Eszerint „*az államhatalomnak a gondozásban, a segélyben és gyámolításban álló szolgálata jóformán eltűnik és beolvad a felülkerült kényszerhatalmi tevékenységbe*”.⁹ A közbiztonsági rendészet Csiky felfogásában úgy jelenik meg, hogy egy alkotmányos jogállamban a közigazgatásnak gondozási és védelmi funkciói vannak. Előbbi jelenti az igazgatást, míg utóbbi a rendészetet, amely „*tevékenységnek fő feladata a védelem mindazon veszélyek ellen, melyek az egyéni vagy a közérdeket akár az ember, akár a természet erőinek a kellő határon és mértékben túlterjedése következtében fenyegetik. A védelem pedig parancs- és tilalomban, felügyelet- és ellenőrzésben, s a rend megzavarása ellen irányuló hatásban azaz kényszerben nyilvánul*”.¹⁰ E tankönyvben kap helyet az ún. törvénykezési rendészet is, amely „*sok ponton összefoly [...] a közbiztonsági rendészettel. Szabály szerint azon rendészeti tevékenységek összességét, melyek egy már megtörtént büntetettre s annak üldözésére vonatkoznak, törvénykezési rendészetnek; míg azon rendészeti ténykedéseket, melyeknek főadata a fenyegető veszélyek elhárításában és leküzdésében áll, közbiztonsági, azaz tulajdonképpeni rendészetnek nevezzük*”.¹¹ Jobban belegondolva, a bűnügyi rendészet első önálló fogalomként meghatározása ekkortól datálható, hiszen egyértelműen úgy azonosítja e rendészeti típust, mint a megtörtént bűnesetek felderítése hatósági cselekvéseinek összességét. „*Jobban elkülönítjük a rendszozt e két nemének fogalmát egymástól, ha azt mondjuk, hogy a törvénykezési rendszozt a bűnfenyítő eljárásnak azon első részét képezi, melynek főadata a büntetőjogi bizonyítékokat és a bizonyítás föltételeit beszerezni és helyreállítani*”.¹²

A törvénykezési rendészetre rimelő fogalmat ad a bűnügyi rendészetre Grünwald Béla, aki szerint „*Megkülönböztetjük még a közigazgatási rendészettől a bírósági rendszozt, melynek feladata nem a veszélyes hatások megelőzése, hanem a már megtörtént büntettek megbüntetésének biztosítása. E tevékenység is a közigazgatási közegek hatáskörébe tartozik s közegei a bírósági rendszoztnek*”.¹³ Megjegyzendő azonban, hogy Csiky és Grünwald állítása sem helytálló a maga nemében, hiszen sem a törvénykezési, sem a bírósági rendszozt nem, de legalábbis nem teljes mértékben volt beazonosítható még abban az időben rendészeti hatósági jogosítványként. Bár a századfordulót megelőzően az ítélkezés nem csak bírósági monopólium volt, kisebb bűnesetek (kihágások) rendőri úton is elítélhető voltak, azt azért már abban az időben sem lehetett alátámasztani, hogy az igazságszolgáltatás belesimult volna a rendészeti funkciók, ezek között is a közrend és a közbiztonság védelmébe.

9 CSIKY Kálmán: *A Magyar Állam közigazgatási joga. Kézikönyv a joghallgatók és szigorlók használatára*, Pallas, Budapest, 1888, 14–15.

10 *Uo.*, 13.

11 *Uo.*, 15.

12 *Uo.*

13 GRÜNWARD Béla: *A közigazgatás és a személyi élet*, Ráth Mór, Budapest, 1884, 176.

A rendészeti típusok meghatározásának újabb kísérlete Kmety Károlyhoz kötődik, aki a biztonsági rendészetet úgy vezeti le, mint a közösség rendjét megzavaró cselekmények elleni jogalkalmazás. Ennek köszönhetően külön kitér a rendőrség feladataira bűncselekmény elkövetése esetén: „közrendészet jogának főelve, hogy alapos gyanú esetén a jogellenes akarat a bűnözés lehetőségétől, annak segédeszközeitől megfosztandó. Bekísérés, elfogás, házkutatás, veszélyes eszközök elkobzása, illetőségi helyre vagy kiutasítás, különösen rendőri felügyelet alá vétel, legérzékenyebben sujtó actusai a rendőrségnek.”¹⁴

A bűnügyi rendészet szintén mint a biztonsági rendészettől elkülöníthető jogalkalmazás jelenik meg Kuncz Ignác munkájában. Kuncz abból indul ki, hogy a „formál jog megvalósítása az állami védelem szempontjából két irányban történik: a) A biztonsági rendészet elejét venni törekszik a jogsértéseknek akár a rossz szándék, akár a gondatlanság fenyeget ilyenekkel. b) A bíróság orvosolja a megtörtént jogsértéseket.”¹⁵ A biztonsági rendészethez ugyan kapcsolódik, de nem annak része az ún. „törvénykezői policzia”, amely „oly közigazgatási tevékenység, mely közvetlenül az igazságügyet szolgálja”. Ennek keretében olyan hatósági feladatok lehetnek rendészeti természetűek, mint a letartóztatottak őrzése, de nem tekinthetők a bűnügyek nyomozása vagy a büntetések végrehajtása a fentiekben definiált közbiztonság rendszert részének, hanem azokat egy teljesen más részként kell kezelni a közigazgatáson belül. Lényegében ezzel ért egyet Concha Győző is, aki a bírói rendészetnek túlnyomó teendőjeként tekint a nyomozásra, a tettes szökésének, a bűnjelek megsemmisítésének megakadályozására, és ennek letéteményesének a közigazgatási szervezet közegeit jelöli ki.¹⁶

Az első magyar rendőri lexikonban a rendészet címszó alatt olvashatjuk, hogy ez „alatt értjük az állam belügyi igazgatásának a közrend és a közbiztonság fenntartására irányuló, kényszerítő hatalommal rendelkező tevékenységét. A rendészet tehát állami feladat. A többi igazgatási ágaktól független és önálló. A rendőri feladatok köre az ismert hármas felosztás szerint magában foglalja a megelőzést, a megakadályozást és a felderítést [...]”.¹⁷ Ugyan e lexikon a rendészetet ennél jobban nem bontja ki, annak felosztását nem kulcsszó-szerűen, hanem feladatcentrikusan teszi meg, azok alapján következtethető ki, hogy a rendészet részei Rédey és Laký szerint a védelmi (megelőző) rendészet, a biztonsági (megakadályozó) rendészet és a bűnügyi (felderítő) rendészet.

Szamel Lajos egyik korai munkájában megerősíti, hogy a rendészet közigazgatási tevékenység, amelynek elsődleges funkciója a prevenció. „Míg a közigazgatás többi ágai magukat a konkrét állami célokat közvetlenül valósítják meg, addig a rendészet közvetlenül nem valósít meg semmit, csupán az előfeltételeit teremti meg annak, hogy a konkrét állami célok megvalósulhassanak.”¹⁸ Szamel hivatkozott munkájában a rendészet védelmi szerepe folyamatosan hangsúlyosnak mutatkozik, és ez meglátszik a rendészeti eszközök

14 KMETY Károly: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*, Politzer-féle könyvkiadóvállalat, Budapest, 1905, 296.

15 KUNCZ Ignác: *A nemzetállam tankönyve*, Stein János M. Kir. Könyvkereskedése, Kolozsvár, 1902, 394.

16 CONCHA Győző: *A rendőrség természete és állása szabad államban = Hatvan év tudományos mozgalmak között*, M. Tud. Akadémia kiadása, Budapest, 1935, 136.

17 RÉDEY Miklós, LAKY Imre (szerk.): *Rendőri Lexikon. Közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve*, Pátria, Budapest, 1909, 933–934.

18 SZAMEL Lajos: *Rendészet. Államtudori értekezés a Politikából*, Budapest, 1943, 9.

taglalásában is. Ezek között az első az állandó örökös, amelynek révén „a rendészet a maga preventív feladatát csak úgy töltheti be, ha már előre észreveszi a rendet fenyegető támadásokat és egyéb veszélyeket”.¹⁹ Az állandó örökös ugyanakkor Szamel szerint nem egy statikus tevékenység, azaz nemcsak megelőzőleg (preventive) működik, hanem utólag (repressive) is, különösen a már elkövetett bűncselekmény tetteseinek a kinyomozása és elfogása révén.²⁰ Ezt nem utolsósorban Szamel nyomozó rendészetként is meghatározza.²¹

Kuncz, Concha és Szamel munkáiban is közös elem azonban az, hogy a rendészet bűnügyi (törvénykezési vagy bírói) szerepe nem jelenti a büntető igazságszolgáltatás kizárását, avagy az ítélezés lezárását a közigazgatási hatóságok, de leginkább a rendőrség szintjére. Maga a bűnügyi rendészet már ebben az időben is a bűnüldözésre, illetve az elkövetett bűncselekmények megszakítására vagy felderítésére terjedt ki, kisegítve vagy előkészítve magát az igazságszolgáltatást. Ennek megfelelően kell értelmezni Magyary Zoltán idővel későbbi meghatározását az igazságügyi rendészetre vonatkozóan. E szerint igazságügyi rendészet: a büntettek kiderítésében és üldözésében való közreműködés.²² Ennek része a nyomozás, amelyre a rendőrség az ügyészség által utasítható, és amelynek a rendőrség köteles eleget tenni.

Magyary fogalmi magyarázata pedig már nem áll távol a bűnügyi rendészet napjainkban meglévő értelmezésétől, amely szintén a rendészeti szervek nyomozó funkcióit tartalmazza, de jól tapintható törvényességi felügyelet alatt, végső soron a büntető ítélezés döntésétől függően.

3. A bűnügyi rendészet meghatározhatósága a bűnügyi tudományokon belül

A bűnügyi rendészet kérdése a közrendészeti tudományokon kívül megvizsgálható a bűnügyi tudományokon, különösen a kriminalisztikán belül. A kriminalisztika magyar kútfői a nemzetközi szakirodalom kialakulásával egy időben jelentek meg. E téren hazai úttörőnek számít Endrődi Géza *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*²³ című munkája, amely többek között Hanns Gross, a kriminalisztika tudományának kialakulása szempontjából megkerülhetetlen művének²⁴ magyar nyelvű fordításán alapul. E könyv első kiadásához fűzött szerzői előszava kifejezetten sokatmondó a vizsgált téma szempontjából: „Bűnügyi és rendészeti irodalmunk hiányát érzi egy oly munkának, amely a nyomozások

19 Uo., 15.

20 Uo., 16.

21 Uo., 30.

22 MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatás*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942, 563.

23 ENDRŐDI Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*, Kármán-féle Könyvnyomda, Losonc, 1897.

24 HANS GROSS: *Handbuch für Untersuchungsrichter, als System der Kriminalistik*. 1-2. Leuscher u. Lebensky's. Buchhandlung, Graz, 1893.

*minden ágában oktatást és útbaigazítást adna az igazságszolgáltatás faktorainak.*²⁵ Maga a kötet a bűnügyi nyomozást végig az azt folytató rendőri (csendőri) közeg szolgálati feladatainak tükrében mutatja be, ezzel kijelenthető, hogy Endrődi nemcsak a hazai kriminalisztikai irodalom első tudományos igényességű forrását adta közre, hanem egy olyan rendészettudományi munkát is, amely a rendészeti igazgatásban elhelyezve mutatja be a bűncselekmények eredményes felderítéséhez és az ezt alátámasztó bizonyítékok biztosításához szükséges legfontosabb szolgálati feladatokat.

Hasonló megfontolásból készült több mint két évtizeddel később Dietz Károly és Sándor László, a kriminalisztika elmélete számára is figyelemre méltó gondolatokat közvetítő munkája,²⁶ amelynek előszavában a szerzőpáros Concha Győző gondolatából kiindulva („Örködni tartozik a rendőrség”) nem kevesebbet állít, mint hogy a rendőrség „nem fejtheti ki eredményesen sem az észlelt közrend-, köz- vagy magánjogok sérelmével járó bajok megelőzésére, sem megtorlásukra irányuló tevékenységét az eredményes bűnügyi nyomozói munka nélkül.”²⁷ Emellett szintén ebben az előszóban olvashatjuk azt is, hogy a rendőri bűnügyi munka nem nélkülözheti a szükséges elméleti ismereteket és gyakorlati képességeket, előbbiek esetében pedig különösen a büntetőjogi, kriminalisztikai jártasságot jelöli meg, külön kitérve az olyan tudományágakra (orvosi, kémiai, technikai) is, amelyek mindezeket az ismereteket kiegészítik. A kor szakirodalmi stílusát figyelembe véve nem is lehetett volna ennél jobban összefoglalni a bűnügyi rendészet legalapvetőbb vonásait.

Kriminalisztikatörténeti szempontból figyelemre méltó forrásnak tekinthető Ridegh Rajmond és Olchváry-Milvius Attila *Bűnügyi nyomozástan* című kötete is.²⁸ A bűnügyi tudományok (bűnözés tana és segédtudományai) – napjainkban is aktuális – tételes áttekintését ebben a kötetben találjuk meg először. Különösen érdekes, amit a kriminalista személyéről olvashatunk: „*Kriminalistának tágabb értelemben azt az egyént nevezzük, aki mint elméleti vagy gyakorlati jogász, a büntetőjoggal vagy mint embertan-, lélektan-, társadalomtan-tudós (antropologus, psychologus, sociologus) stb. a bűnözéssel (criminalitással) foglalkozik. Szűkebb értelemben: kriminalistának nevezzük a gyakorlati nyomozás emberét (hivatalból: a bíró, ügyész, csendőr, detektív, rendőr stb.).*”²⁹ A kriminalista szűkített megközelítését illetően látjuk, hogy alanyai az igazságszolgáltatás (bíró, ügyész) és a rendészet (csendőr, rendőr) szférájából kerülnek ki. Ezzel – ugyan konkrét tartalmi definiálást a bűnügyi rendészetre vonatkozóan hiába keresünk – tartalmi megerősítést kapunk arra vonatkozóan, hogy a kriminalisztika, illetve a bűnügyi tudományok szervesen kapcsolódnak a rendészethez, a rendészeti tevékenységek bűnüldözési ágához.

A bűnügyi rendészet beazonosításának kérdése *expressis verbis* a XX. század vége felé merült fel ismételten. Ennek egyik emblematis forrása Finszter Gézáól származik, aki *A rendészet elmélete* című monográfiájában a rendészeti jelenléttel

25 ENDRÓDI: i. m., 1.

26 FARCÁDI Sándor László, DIETZ Károly: *A nyomozás alapelvei*, Pátria, Budapest, 1918.

27 *Uo.*

28 RIDEGH Rajmond, OLCHVÁRY-MILVIUS Attila: *Bűnügyi nyomozástan*, Hornyánszky Viktor R-t. Magyar kir. udv. Könyvnyomda, Budapest, 1936.

29 *Uo.*, 9.

összefüggésben ír arról, hogy „a rendészeti és az eljárásjogi erőszakformák [...] átmehetnek egymásba. A fegyveres támadó ártalmatlanná tétele a rendészeti jog által szabályozott, a lefegyverzést követő elfogás és az őrizetbe vétel már eljárásjogi kényszerintézkedés.”³⁰ Ennél konkrétabban értekezik Finszter immár a XXI. században a rendészet és a bűnüldözés kapcsolatáról. A *Rendészettan* című kötetben egyfelől azt olvashatjuk, hogy „a büntető igazságszolgáltatás előkészítése a bűnügyi rendészet feladata”,³¹ másfelől, hogy vannak esetek, mikor „a közbiztonsági és a nyomozó hatósági intézkedések összekapcsolódása fogalmilag elképzelhetetlen – lásd az úgynevezett sértett nélküli, nem helyszínes deliktumokat”.³²

Maga a bűnügyi rendészet tehát nem a bűnüldözési és igazságszolgáltatási feladatok bűnügyi és büntetőjogi tudományokkal vizsgálható részének rendészeti alárendeltségét jelenti, hanem a rendészeti funkciók kiegészítését a bűnüldözés célját elérő eszközök és módszerek alkalmazásával.

4. A bűnügyi tudományok és a rendészettudomány jelenkori kapcsolódási pontjai

A bűnüldözés és a rendészet kapcsolódásai a fenti történeti fejlődés okán jól magyarázhatók, de emellett további közös pontok is felfedezhetők. Ilyen mindenekelőtt, hogy a bűnügyi tudományok és a rendészettudomány is a gyakorlati alkalmazhatóságra, másképp fogalmazva az empiriára fókuszálnak. Alkalmazott tudományokról beszélhetünk, így a tudományos eredmények hasznosíthatósága a társadalomban jól mérhető, hozzájárulnak a közrend és a közbiztonság védelméhez, ezeken keresztül pedig az egyéni biztonságérzethez.

A bűnügyi tudományok és a rendészettudományok művelése ugyanakkor nem pusztán gyakorlati tapasztalatok összességét jelentik, hanem azok tudományos igényű rendszerezését és vizsgálatát, a meglévő ismeretek szintetizálását és alapvető törvényszerűségek megállapítását is. Nemcsak praxisorientált módszerekről van szó, hanem a kipróbált és megbízható tevékenységekről, amelyek az egyén és a közösség dimenziójában éppúgy értelmezhetők, mint a nemzetközi térben. Ez utóbbi esetben nem hagyhatók figyelmen kívül a nemzetközi standardok sem. Az eredmények több, egymástól eltérő nemzeti szabályozás keretében összehasonlíthatók, avagy kulturális sokszínűségben is mérhetők.

Mindkét diszciplína ajánlásai a rendészeti kényszerjog által szabályozott alkalmazás gyakorlatában hasznosulnak, kutatási tárgyak aktuális és tényleges jelenségekre koncentrálnak. A rendészeti kényszerjog alapja a társadalmi együttélési normák megszegése vagy megzavarása, az így előállt megzavart rend helyreállításának kötelezettsége, a normasértésre a társadalmi prevenció érdekében alkalmazott joghatárny (szankció) előkészítése és alkalmazása. A nyomozási cselekmények lefolytatására

30 FINSZTER Géza: *A rendészet elmélete*, KJK-Kerszöv, Budapest, 32.

31 FINSZTER Géza: *Rendészettan*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 113.

32 *Uo.*, 219.

vonatkozó praktikák nemcsak a büntetőjogi (főleg büntető eljárásjogi) tudományokból ismerhetők meg. Különösen igaz ez a nyomozás során érvényesülő alapvető elvekre, avagy a bűncselekmény feltételezett elkövetőjével szemben alkalmazható kényszerítő eszközökre tekintettel, amelyek esetében csak néhány rendelkezést találunk a büntető perjogban (pl. elfogás, testi kényszer alkalmazása).

Kapcsolódási pontként értékelhető az is, hogy mindkét tudomány vizsgálódásának középpontjában értelmezhető a hatósági kompetencia. Déri Pál szerint például a mai értelemben vett modern rendőrség a tudomány és technika fejlődése egyik kiemelkedő szakaszában, a XX. század első évtizedeire alakult ki. Erre az időszakra esik olyan technikai vívmányok elterjedése, mint a fényképezőképek, telefon, gépkocsi stb. Mindezek adaptálása, majd az azonosító módszerek, közöttük a daktiloszkópia bevezetése nagy hatással volt a rendőrség szervezeti felállítására, szolgálati rendszerére, nyomozási taktikájára. A kriminalisztika mint új tudomány azért vonult be viszonylag rövid idő alatt a rendőrség fegyvertárába, mert történelmi szükségszerűséggé vált a társadalom hatóságabb védelme, ezen belül a bűnüldözés eredményességének növelése.³³ Déri megállapításai egyben azt is igazolják, hogy a rendészet fejlesztésének egyik katalizátora volt a kriminalisztika, és ez nemcsak az egyes rendészeti tevékenységek kialakulására volt hatással, hanem a meglévő szervezet átalakítására is.

A vizsgált tudományterületek közötti átjárhatóság megmutatkozik a rendészet bűnügyi tudományok, különösen a kriminalisztika által gyakorolt hatásában is. A rendészeti igazgatás ugyanis fontos normatív terepe a bűnügyi nyomozástannak. A büntető eljárásjog szakirodalma a legalitást az állam bűnös magatartások üldözésének kötelezettségeként határozza meg, míg az officialitást a hatósági hatáskörök e kötelezettség teljesítéséhez rendelkezésként jelöli meg. Mindez pedig az államtársadalmi működésre, a bűnözéstől való félelemre, ezáltal a kriminológia kutatási területére is direkt módon kihat.³⁴

A hatósági kompetencia primátusából eredő közös jegyek miatt szinte azonos alaptézisek állíthatók fel a bűnügyi nyomozás és a közrend fenntartása, a közbiztonság védelme érdekében tett beavatkozás végrehajtására vonatkozóan. Mindkét terület esetén meghatározó a jogszabályhoz kötöttség elve (törvényesség), a szakszerűség és az arányosság triász. Ezek egymást erősítve írják elő, hogy az adott nyomozási cselekménynek vagy rendészeti intézkedésnek a hatályos normák betartásával, a kitűzött cél eléréséhez szükséges beavatkozás megválasztásával és elégséges jogkorlátozással, az intézkedéssel nem érintett jogok tiszteletben tartására tekintettel kell megvalósulnia. Szintén fontos követelményként fogalmazható meg a hatósági cselekvések (intézkedések, egyéb nyomozati vagy rendészeti tevékenységek) dokumentálhatósága, valamint a hatósági fellépés érdekében biztosítandó szervezeti mobilitás is. Utóbbiakhoz mind a kriminalisztika, mind a rendészet terén lényeges cél, az eljárás vagy intézkedés sikere kapcsolódik. Ezek összekapcsolódása pedig a bűnügyi rendészetben öltetnek testet.

Végül, de nem utolsósorban: a rendészettudomány és a bűnügyi tudományok múltbeli történeti kapcsolódásai mellett a jövőbeni fejlesztési lehetőségei is hasonló jegyeket mutatnak. Amíg azonban ezek a tendenciák elsősorban a bűnüldözés tudományán

33 DÉRI Pál, BUDAI Attila: *Korszerű bűnüldözés*, Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 1991, 15.

34 Ld. BARABÁS Tünde: *Kriminológia és rendészet*, Magyar Rendészet, 2015/4, 29–35.

belül kaptak bővebb értelmezést, addig a rendészettudományra vonatkozóan hasonló jövődőléssel eddig még nem találkozhattunk. Ennélfogva érdemes megvizsgálni többek között azokat a kriminalisztikai tendenciákat, amelyek a rendészettudományra is kihathatnak. Ilyen lehet mindenekelőtt a nemzetköziesedés, a minőségi specializálódás (expertizálódás) és a privatizálódás.³⁵ A nemzetköziesedés nemcsak a határon átnyúló bűnügyi vagy rendészeti jelenségek kezelésében, hanem az egyes államokban elért eredmények szélesebb körű alkalmazhatóságában is megnyilvánulhat. A minőségi specializálódás elsősorban az egyes, általános ügyekhez képesti szakértelem biztosítását jelenti, míg a privatizálódás a magánszektor szélesebb körű bevonhatóságára irányítja rá a figyelmet. Ez utóbbi pedig megerősíti annak jelentőségét, hogy a biztonság fenntartása össztársadalmi érdek,³⁶ amelynek szereplői között – úgy is, mint a komplementer rendészet alanyai³⁷ – megtalálhatók állami, de nem rendvédelmi szervezetek, valamint a civil biztonsági szektor.

5. Összefoglalás helyett a bűnügyi rendészet mibenléte

A társadalmi együttélési szabályokon alapuló közrend és közbiztonság elleni emberi magatartásokkal szembeni állami, hatósági fellépés eszközeit és módszereit vizsgáló nézetek már a tudománnyá válás korai időszakában megjelentek a rendészettudományban és a bűnügyi tudományokban egyaránt.

A bűnügyi rendészet – avagy egyes esetekben a törvényszéki vagy igazságügyi rendészet – ráadásul egyes szerzők értelmezésében magában foglalhatta mindazokat az eljárásokat, amelyek nemcsak a jogsértő magatartások elkövetőinek a felderítésére vonatkoztak, hanem a szankciók bíróság általi megállapítására is. E nézetek azonban már a rendészettudomány korai időszakában – még a XIX. században – túlhaladottá váltak, és általánossá lettek azok a gondolatok, amelyek szerint a rendészet a bűnüldözésben csak addig a pontig terjed, amíg a rendészeti feladatokat ellátó szerv – úgy is, mint nyomozó hatóság – a bűncselekmény elkövetésének felderítése érdekében kényszerítő eszközt alkalmaz vagy kényszerintézkedést foganatosít. A bűnügyi rendészet ezáltal olyan hatósági tevékenységként értelmezhető, amelynek nem része az igazságszolgáltatás, azon belül is a váddal való rendelkezés és az ítélezés, hanem azokat a – végső soron legitim fizikai erőszakkal is kikényszeríthető – intézkedéseket foglalja magába, amelyeket a bűnüldözés vagy a büntető igazságszolgáltatás előkészítése érdekében alkalmazhatnak.

A bűnügyi rendészet fogalma szinte kizárólagosan a rendészeti szakirodalomban fedezhető fel. A bűnügyi tudományok művelői (ideértve a kriminalisztika és a kriminológia kútfőit is) a bűnözés társadalmi hátterének vagy a bűnügyi nyomozás kutatása

35 Ld. FENYVESI Csaba: *Szembesítés. Szemtől szembe a bűnügyekben*, Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2008, 233–240.

36 Ld. pl. LIPPAI Zsolt: *A biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplőiről*, Belügyi Szemle, 2023/8, 1391–1417.

37 CHRISTIÁN László: *Komplementer rendészet*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022, 11.

során egészen a XXI. század elejéig nem kapcsolódtak még terminológiájukban sem a rendészettudományhoz. A kétezres évek elején születtek meg – elsősorban kriminológiai kútfők jóvoltából – az első olyan művek, amelyekben a rendészet kifejezése is helyet kapott. Ennek okát e tanulmányban nem volt cél vizsgálni, mindazonáltal a történeti fejlődést látva szembetűnő, hogy a rendészeti szakirodalom képviselői elsősorban közigazgatási érdeklődésű személyek voltak, míg a bűnügyi tudományokat büntetőjogászok és kriminalisztikai szakemberek művelték. Ez utóbbi kör pedig tudományos érdeklődéseit kevésbé a társadalmi rend törvényes működéséhez kapcsolódó funkciók oldaláról terjesztették ki, sokkal inkább az elkövetett bűncselekmény össz-társadalmi működésre gyakorolt hatásait, valamint az elkövetett bűncselekmény által hátrahagyott nyomok felderítésének és biztosítási lehetőségeit vizsgálták.

A rendészettudomány és a bűnügyi tudományok közeledése végső soron annak köszönhető, hogy a rendészettel összefüggő gondolkodás egyre nagyobb teret nyert különösen azoknak a tudományoknak az esetében, amelyek célja a nem kívánatos cselekmények által keletkezett negatív hatások csökkentése lett. Ennélfogva a bűnügyi tudományokban is egyre nagyobb tartalommal jelentek meg rendészeti fogalmak, ezáltal is újabb értelmezést adva a bűnügyi rendészetnek.

Minezek alapján a bűnügyi rendészet nemcsak a múlt kódébe vesző történeti kategóriaként, hanem élő tudományos diszciplínaként határozható meg, mint a bűnügyi tudományok olyan kapcsolódási pontja vagy fogalma, amely a bűnüldözői munka során fellelhető bizonyítékok feltárása vagy összegyűjtése érdekében alkalmazott hatósági eszközöket és módszereket vizsgálja, illetve a büntető igazságszolgáltatás előkészítése érdekében szükséges események vagy eljárások fejlesztését szolgálhatja. A rendészettudomány felől pedig a bűnügyi rendészet az állami és társadalmi működés olyan szervezeti szektorait fedheti le, amelyek elsődleges célja a közrend és a közbiztonság védelme, az ezt zavaró magatartásokkal szembeni hatósági fellépés.

Mind a bűnügyi tudományok, mind a rendészeti tudományok előtt számos lehetőség kínálkozik, hogy az előbbieken említett kapcsolódási pontokat bővítsék vagy tudományos igényességgel fejlesszék.

Irodalomjegyzék

1. BARABÁS Tünde: *Kriminológia és rendészet*, Magyar Rendészet, 2015/4.
2. CHRISTIÁN László: *Komplementer rendészet*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022.
3. CONCHA Győző: *A rendőrség természete és állása szabad államban = Hatvan év tudományos mozgalmi között*, M. Tud. Akadémia kiadása, Budapest, 1935.
4. CSIKY Kálmán: *A Magyar Állam közigazgatási joga. Kézikönyv a joghallgatók és szigorlók használatára*, Pallas, Budapest, 1888.
5. DÉRI Pál, BUDAI Attila: *Korszerű bűnüldözés*, Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 1991.
6. ENDRÖDI Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*, Kármán-féle Könyvnyomda, Losonc, 1897.
7. FARCADI Sándor László, DIETZ Károly: *A nyomozás alapelvei*, Pátria, Budapest, 1918.

8. FENYVESI Csaba: *Szembesítés. Szemtől szembe a bűnügyekben*, Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2008.
9. FINSZTER Géza: *A rendészet elmélete*, KJK-Kerszöv, Budapest.
10. FINSZTER Géza: *Rendészettan*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
11. GRÜN WALD Béla: *A közigazgatás és a személyi élet*, Ráth Mór, Budapest, 1884.
12. HANS GROSS: *Handbuch für Untersuchungsrichter, als System der Kriminalistik*. 1-2. Leuscher u. Lebensky's. Buchhandlung, Graz, 1893.
13. KARVASY Ágoston: *A közrendészeti tudomány*, Emich Gusztáv, Pest, 1862.
14. KAUTZ Gusztáv: *Az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai folytonos tekintettel Stein Lőrinc bécsi egyetemi tanár után s hazai viszonyainkra és törvényhozásunkra való utalásokkal*, Ráth Mór, Pest, 1871.
15. KMETY Károly: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*, Politzer-féle könyvkiadóvállalat, Budapest, 1905.
16. KUNCZ Ignác: *A nemzetállam tankönyve*, Stein János M. Kir. Könyvkereskedése, Kolozsvár, 1902.
17. LIPP AI Zsolt: *A biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplőiről*, Belügyi Szemle, 2023/8.
18. LIPP AI Zsolt, SALLAI János: *Helyet kér a rendészettudomány*, Belügyi Szemle, 2022/9.
19. MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatás*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942.
20. PETROVICS László: *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat*, Pannónia, Budapest, 1884.
21. PICHLER Nándor: *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről*, Fanda és Frohna, Budapest, 1876.
22. RÉDEY Miklós, LAKY Imre (szerk.): *Rendőri Lexikon. Közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve*, Pátria, Budapest, 1909.
23. RIDE GH Rajmond, OLCHVÁRY-MILVIUS Attila: *Bűnügyi nyomozástan*, Hornyánszky Viktor R-t. Magyar kir. udv. Könyvnyomda, Budapest, 1936.
24. SZAMEL Lajos: *Rendészet. Államtudori értekezés a Politikából*, Budapest, 1943.